

LUPTA POPULAȚIEI DIN PARTEA DE NORD-VEST A TRANSILVANIEI ÎMPREUNĂ CU INTREGUL POPOR ROMÂN PENTRU FAURIREA UNUI STAT REVOLUȚIONAR-DEMOCRATIC (23 AUGUST 1944—6 MARTIE 1945)

de dr. PETRU BUNTA și
GEORGE PROTOPOESCU

Transilvania, străvechi pământ al patriei, a fost o prezență istorică dinamică în complexul proces de dezvoltare a poporului român, iar cu toate vicisitudinile istoriei, transilvănenii au fost o permanență în optica largă de integrare a tuturor românilor în istoria patriei, ceea ce a dus la strălucita finalizare a unității naționale — Alba Iulia, 1 decembrie 1918. S-au consfințit astfel prin voința maselor largi populare gândurile și strădaniile mărețe dintotdeauna ale poporului nostru — unitatea și independența în cadrul statului național unitar român.

Caracterul burghez al noului stat român a determinat în plan intern, prin politica sa antidemocratică, o ascuțită luptă de clasă și, totodată, a creat posibilitatea apariției, este drept sporadice și neconcludente, a organizațiilor fasciste (sprijinite din exterior). Însă politica sa externă a fost o politică de pace, de menținere a frontierelor stabilite prin sistemul tratatelor de la Versailles, de constituire printr-un judicios sistem de alianțe defensive a unei zone a păcii și înțelegerii între statele din sud-estul și centrul Europei.

Ascensiunea politică și militară a statelor fasciste în frunte cu Germania hitleristă, cedările politico-diplomatice ale democrațiilor occidentale, precum și „Blitzkrieg”-ul nazist, căruia i-au căzut victime în primăvara anului 1940 însăși Franța și Anglia, a creat pentru statul român un fundal politico-militar deosebit de înunecat. În atare condiții, regimul de dictatură personală al regelui Carol al II-lea, temându-se de înarmarea poporului și declanșarea rezistenței naționale, a adoptat soluția burgheză de acceptare a „Diktat”-ului statelor fasciste de la Viena (30 august 1940), prin care se rupea din trupul unitar al Transilvaniei partea sa nord-vestică, însumând 42 243 km², cu o populație de peste 2,6 milioane locuitori, în majoritatea români, care a fost dată Ungariei horthyste¹.

Așadar, în vara anului 1940, din statul național unitar român rămăsese numai amintirea. Este drept, o prețioasă și mobilizatoare amintire!

Împotriva fascismului și revizionismului horthyst s-a ridicat deopotrivă întreaga populație, alături de care s-au aflat în aceste momente grele masele populare ale naționalităților conlocuitoare. Este suficient să amintim: a) apariția în 1939 în Transilvania a broșurei în limba maghiară „Nu capitulare! Rezistență!”; b) poziția fermă împotriva diktatului de la Viena a organizației democratice de masă „MADOSZ”; c) marile demonstrații antirevizioniste din orașele: Cluj, Timișoara, Brașov, Baia Mare, Oradea etc. Toate acestea arată solidaritatea bine cimentată dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, poziția unitară privind lupta antifascistă și apărarea integrității teritoriale a țării.

În timpul ocupației horthyste, cu toată teroarea sălbatică a acestui regim, forțele înaintate din partea de nord-vest a Transilvaniei — români, maghiari, evrei și alte naționalități, sub conducerea comuniștilor — au găsit modalități de a-și menține legătura cu forțele progresiste din România, ridicându-se împreună la luptă hotărâtă împotriva fascismului și regimului horthyst².

¹ „Comunicări statistice”, nr. 6—7/1945, p. 2.

² Vezi *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1974.

Actul revoluționar strălucit de la 23 August 1944 inițiat, organizat și condus de Partidul Comunist Român în alianță cu toate forțele politice democratice, anti-fasciste, patriotice, începînd de la socialiști și pînă la cercurile palatului regal, inclusiv regele Mihai, a inaugurat revoluția națională și socială, antifascistă și antiimperialistă în România, avînd o complexitate de sarcini de importanță istorică: înlăturarea dominației fasciste; alăturarea țării coaliției antihitleriste; eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei; democratizarea vieții de stat și politice, urmărindu-se în perspectivă crearea unui stat revoluționar-democratic ca factor determinant al rezolvării problemei puterii politice în favoarea celor ce muncesc, ca o fază de trecere la statul socialist român³.

Masele populare din Transilvania de nord-vest, fără deosebire de naționalitate, s-au încadrat din primele clipe acțiunii revoluționare de importanță istorică pentru patria noastră. În cele 196 de zile și tot atîtea nopți de luptă acerbă pentru puterea revoluționar-democratică (din 23 august 1944 pînă la 6 martie 1945) s-au înregistrat multiple cazuri și exemple ale confruntării dure dintre forțele democratice, indiferent de naționalitate, și cele ale reacțiunii, la fel de orice naționalitate.

Încadrarea populației părții de nord-vest a Transilvaniei — români, maghiari, evrei, sîrbi și alte naționalități — în lupta comună pentru transformări revoluționare, pentru cucerirea puterii s-a desfășurat succesiv, pe măsura eliberării întregului teritoriu al României.

În aceste zile istorice — cînd, cot la cot cu trupele sovietice, armata română ducea lupte grele pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei — Partidul Comunist Român a adresat (în septembrie 1944) o înflăcărată chemare maselor populare din teritoriile ocupate, chemîndu-le la acțiuni hotărîte împotriva fascismului. În chemare, printre altele, se spunea: „Patrioți români din Ardealul cotropit! distrugeți căile de comunicații în spatele cotropitorilor, dezarmați-i, predați-i Armatei Române și Armatei Roșii, sau nimiciți-i! Țărani români și maghiari, nu dați vite și căruțe pentru retragerea hitleriștilor, nu-i găzduiți în satele voastre, loviți-i din toate părțile“⁴.

La 11 octombrie 1944, cu ocazia eliberării Clujului (antica Napocă), în numele C.C. al P.C.R. Lucrețiu Pătrășcanu a făcut o declarație patriotică în care a relevat meritele deosebite ale ostașilor români și sovietici în înlăturarea acestui act de mare importanță, lansînd o vibrantă chemare adresată populației întregii țări pentru continuarea luptei antifasciste: „Lupta nu s-a terminat. Războiul trebuie dus pînă la capăt. Înfrîngerea totală a dușmanului hitlerist este condiția existenței noastre ca popor liber. Pentru victorie nu precupeți nici o sforțare, nici un sacrificiu. Întreg poporul să participe la lupta pentru izbînda finală! ...Partidul comunist vă cheamă la luptă împotriva hitleriștilor din afară și dinăuntru. Susțineți prin toate mijloacele armatele eliberatoare sovietice și române!“⁵.

Răspunzînd chemării P.C.R., organizațiile locale ale partidului, comuniștii români, maghiari, sîrbi și de alte naționalități au mobilizat masele populare la lupta împotriva ocupanților fascisto-horthyști. La începutul lunii octombrie 1944, într-un manifest al comuniștilor din Carei, tipărit în limba maghiară, a fost lansat următorul apel: „Muncitori, tovarăși, luptați împotriva tilharilor naziști, soarta voastră este în mîinile voastre“⁶.

Încă din primele zile ale eliberării, comuniștii transilvăneni ieșii din ilegalitate au trecut la refacerea organizațiilor de partid și de mase, grav lovite de feroarea organelor represive horthyste între anii 1940—1944. S-a constituit Comitetul provizoriu al P.C.R., care a considerat ca sarcină primordială a se relua legăturile cu C.C. al P.C.R. din București. Au fost trimiși delegați în Capitala țării pentru a primi instrucțiuni din partea conducerii centrale a P.C.R. Comitetul provizoriu constituit la Cluj și-a asumat rolul de conducere regională pentru

³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, 22 august 1979*, Edit. Politică, București, 1979, p. 7—12.

⁴ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R., Cota A XVIII-24; cf. Gheorghe I. Bodea, *Lupta maselor populare din nordul Transilvaniei pentru triumful democrației*, în voi. Potaissa, *Studii și Comunicări*, Turda, 1978, p. 260.

⁵ „Tribuna Ardealului“, Cluj, din 18 octombrie 1944.

⁶ Arhiva citată, fondul nr. 29, dosar 8867, f. 221; cf. *ibidem*.

întregul nord-vest al Transilvaniei. Comunicatul apărut în „Tribuna Ardealului”, și în „Világosság” din 21, respectiv 22 octombrie 1944, anunța că au fost reluate legăturile cu C.C. al P.C.R. și Comitetul Regional pentru nordul Transilvaniei formează o parte integrantă a P.C.R. În întreaga sa activitate el urmează C.C. al P.C.R.⁷

În baza indicațiilor primite din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, reorganizarea s-a efectuat după principiul teritorial și al locului de muncă, în rândurile sale intrând din ce în ce mai mulți muncitori, țărani și intelectuali — români, maghiari, sirbi, evrei și de alte naționalități; în scurt timp s-a reorganizat întregul aparat de partid din teritoriul eliberat.

Concomitent cu refacerea organelor și organizațiilor Partidului Comunist Român și-au reluat activitatea legală și organizațiile Partidului Social-Democrat, care de la 19 martie 1944, odată cu invadarea Ungariei de trupele naziste, se aflau în ilegalitate. Rîndurile organizațiilor social-democrate s-au întărit rapid cu noi membri, care proveneau din diferite categorii de salariați: muncitori, funcționari, cadre didactice, mici meseriași etc., precum și din rândurile țăranimii muncitoare.

În organizarea și mobilizarea maselor muncitorești o însemnătate deosebită a avut consolidarea unității de acțiune a clasei muncitoare prin dezvoltarea colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. Din inițiativa P.C.R., în ziua de 21 octombrie 1944, la Cluj, reprezentanții organizațiilor celor două partide au încheiat un acord de colaborare, consfințit într-un document program, care reflecta prevederile Frontului Național Democrat din România, cuprinzînd 18 puncte. În acest important document se accentuează necesitatea concentrării tuturor forțelor pentru sprijinirea războiului antihitlerist: „Interesul vital al locuitorilor Ardealului și al întregii României impune cu necesitate acestora să se încadreze și să ia parte la lupta dusă împotriva asupritorilor fasciști germani și maghiari de felul lui Szálasi, Imrédi și alții și la lupta dusă pentru nimicirea hitlerismului ...Este nevoie de mobilizarea tuturor forțelor poporului și a tuturor resurselor materiale ale Ardealului pentru a sprijini armatele sovietice și române în lupta lor comună dusă împotriva Germaniei hitleriste”⁸. În încheiere, documentul subliniază că programul stabilit se poate realiza numai prin activitatea comună a poporului român și a tuturor naționalităților conlocuitoare sub un guvern „care reprezintă toate forțele naționale și democratice ale țării și se bucură de sprijinul activ al maselor largi populare din România”⁹.

De asemenea a fost reînființate în toate centrele importante, precum și în mediul rural organizațiile Uniunii Tineretului Comunist și Uniunii Tineretului Socialist. Organizațiile tineretului s-au alăturat cu entuziasm acțiunilor revoluționare. Tinerii au luat parte la diferite munci voluntare pentru sprijinirea armatei, curățirea ruinelor, degajarea utilajelor și uneltelor de muncă, adunarea materialelor de sub dărîmături, acțiuni revoluționare de reconstrucție, de creștere a producției, precum și la lupta cu arma în mînă pentru nimicirea fascismului. Zeci de tineri români, maghiari și de alte naționalități s-au încadrat ca voluntari în armata română, participînd la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei pînă în ultima zi a războiului. Mulți dintre cei plecați pe front au căzut în lupta cu fascismul. Astfel, aviatorul erou Traian Dirjan a căzut eroic la 25 februarie 1945 lîngă satul cehoslovac Ocava; tînărul muncitor de la fabrica „Unirea”—Cluj, Aurel Suciuc și-a dat viața pentru libertate pe malul rîului Hron; studentul clujean Czeller Lajos a murit tot pe pămîntul Cehoslovaciei, și mulți alții.

Conform principiilor Frontului Unic Muncitoresc, s-a reorganizat mișcarea sindicală. La 12 octombrie 1944, a doua zi după eliberarea orașului Cluj, a luat ființă Comisia locală sindicală condusă de un secretariat, format din 3 persoane. Organizarea muncitorilor în sindicate unice, revoluționare, marcînd un important pas înainte pe calea dezvoltării colaborării dintre comuniști și social-democrați, dintre oamenii muncii români, maghiari, evrei și de alte naționalități, a dat rezul-

⁷ În 1940, în urma dictatului de la Viena, pe baza indicațiilor Cominternului, organizațiile partidului comunist din partea de nord-vest a Transilvaniei au fost integrate în Partidul Comunist din Ungaria. Cu toate acestea comuniștii nord-transilvăneni au continuat să mențină legăturile cu C.C. al P.C.R. din București.

⁸ „Világosság” din 26 octombrie 1944.

⁹ Ibidem.

tate rapide. Astfel, la data de 31 decembrie 1944, numai în orașul Cluj sindicatele cupindeau 18 000 salariați, iar la data de 31 martie 1945 peste 22 000 salariați¹⁰.

În scurtă vreme au fost organizate sindicate unice și în celelalte centre ale Transilvaniei de nord-vest eliberate, care mobilizau oamenii muncii la acțiuni de refacere economică și la lupta pentru transformări revoluționare. O sarcină deosebită a sindicatelor unice a fost lupta împotriva șovinismului. Este semnificativ în acest sens poziția conducătorilor celor peste 15 000 sindicaliști bihoreni, care arătau că „dacă înfăptuim unitatea între muncitorimea română și maghiară, dacă împacăm poporul român și maghiar, atunci vom putea să democratizăm și țara, și vom putea realiza un sistem democratic, care asigură drepturi egale pentru fiecare cetățean. Azi majoritatea muncitorilor vede că sindicatele înaintază pe un drum just și în această privință”¹¹.

Poziția organizațiilor sindicale din partea de nord-vest a Transilvaniei față de problemele majore ce frământau întreaga țară era foarte explicit exprimată în paginile ziarului local clujean „Plugarii”, cu ocazia deschiderii Congresului general al sindicatelor din România (ianuarie 1945). „Congresul de la București — scria ziarul — va fi o piatră de hotăr în destinele muncitorimii. Pentru noi, cei din Ardealul de nord, faptul mai are și o altă semnificație. Pentru prima dată, după 4 ani de înstrăinare și suferințe, delegații muncitorimii noastre iau contact cu cei din restul României, în cadrul unui Congres. Este un prim prilej de a-și manifesta mulțumirea și bucuria de a fi fost încadrați României, căreia de fapt aparțin”¹².

Pornind de la Cluj, sub conducerea Comitetului regional P.C.R., care a urmărit cu fermitate coalizarea tuturor forțelor democratice în jurul clasei muncitoare, încheierea alianței de luptă a clasei muncitoare cu masele de bază ale țărănimii, scurt timp după eliberare și-au reinceput activitatea prodigioasă organizațiile democratice: Frontul Plugarilor și Madosz-ul (din noiembrie 1944, Uniunea Populară Maghiară). Aceste organizații democratice de masă s-au încadrat în lupta pentru democratizarea tuturor regiunilor recent eliberate, mobilizând masele împotriva fascismului și șovinismului, pentru transformări revoluționare. În numeroase ocazii cele două organizații democratice au desfășurat acțiuni comune privind mobilizarea maselor largi populare la lupta pentru democratizarea vieții social-politice, împotriva șovinismului. În acest sens amintim acțiunea democratică româno-maghiară din 12 noiembrie 1944 de la Cluj, organizată de Frontul Plugarilor și Madosz. În motiunile votate cu această ocazie s-a cerut întărirea F.N.D., iar participanții s-au angajat să lupte în comun pentru „victoria democrației, pentru pace și bună conviețuire a tuturor cetățenilor acestei țări, fără deosebire de limbă și credință”¹³. Din luna octombrie 1944, de asemenea, au început să activeze în localitățile eliberate organizațiile Apărării patriotice, Uniunea patrioților, organizația Femeilor democratice și alte organizații democratice.

În vederea unirii tuturor forțelor politice interesate în făurirea unui regim cu adevărat democratic și transpunerea în viață a reformelor impuse de procesul revoluționar, P.C.R. a inițiat înființarea, pe baza Proiectului de platformă a F.N.D., a Comitetului democrat din Ardealul de nord, care, la 27 noiembrie 1944, s-a transformat în Consiliu al F.N.D., deolarind — după cum și denumirea o arată — aderarea *fără rezerve* la Platforma politică a F.N.D. din România, garantind și în acest fel asigurarea colaborării în modul cel mai strâns cu forțele democratice din întreaga țară. Consiliul F.N.D. din Cluj¹⁴, sub îndrumarea Consiliului Național al F.N.D. și condus de Comitetul regional al P.C.R. pentru nordul Transilvaniei, a dus o intensă activitate politică, economică, administrativă și de educare a maselor în spirit revoluționar. Organizațiile democratice, sub conducerea P.C.R., își dovedeau în fiecare zi capacitatea politică, de organizare și mobilizare a maselor populare, pentru refacerea economiei distruse de război, împotriva sabotajului

¹⁰ „Făclia”, Cluj, 25 martie 1945.

¹¹ „Erdélyi Szikra”, Oradea, an. 1, nr. 4, 29 martie 1945, p. 2.

¹² „Plugarii” din 26 ianuarie 1945.

¹³ Idem, din 28 noiembrie 1944.

¹⁴ Din Consiliul F.N.D. au făcut parte: P.C.R., P.S.D., Sindicatele unice, Frontul Plugarilor, Uniunea Populară Maghiară, Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică, Frontul Unitar al Femeilor Democratice etc.

și speculei, pentru democratizarea vieții economice, politice și administrative, pentru triumful revoluției populare în România.

Masele muncitoare — români, maghiari, evrei și de alte naționalități — din partea de nord-vest a Transilvaniei, împreună cu întregul popor, au demonstrat de nenumărate ori pe străzile orașelor: Cluj, Satu Mare, Baia Mare, Tg. Mureș etc. pentru instaurarea puterii revoluționar-democratice. În fierbințile zile ale lunii februarie 1945, demonstrațiile și mitingurile pentru instaurarea unui guvern revoluționar-democratic au arătat unitatea de acțiune a întregului nostru popor, cerind cu insistență răsturnarea guvernului Rădescu și instaurarea unui guvern F.N.D. Începând cu a doua jumătate a lunii februarie 1945, demonstrațiile și mitingurile au luat și în partea de nord-vest a Transilvaniei proporții nemaîntinse. În aceste zile pe tot cuprinsul țării, inclusiv în partea de nord-vest a Transilvaniei, numărul participanților la demonstrațiile antiguvernamentale a ajuns la zeci și sute de mii. În acest context, pe drept cuvânt subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Victoria de la 6 martie 1945... este rodul luptei eroice a clasei muncitoare aliată cu țărănimea, cu intelectualitatea și celelalte categorii sociale, rezultatul luptei unite a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, desfășurată sub conducerea Partidului Comunist Român... În aceste mari acțiuni revoluționare, ca de atâtea ori în trecutul de luptă comun, unitatea oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, s-a dovedit a fi o forță de neînving”¹⁵.

Așadar, cu legitimă mândrie putem concluziona că populația părții de nord-vest a Transilvaniei, fără deosebire de naționalitate, s-a înscris ca de atâtea ori în decursul veacurilor în marele front unitar al patriei, împotriva dușmanului comun: războiul, fascismul, reacțiunea, și pentru instaurarea puterii revoluționar-democratice în România, a statului revoluționar-democratic (sub formă de monarhie constituțională, iar din noiembrie 1946 ca monarhie constituțional-parlamentară), act important în procesul de făurire al statului socialist în România.

LA LUTTE DE LA POPULATION DU NORD—OUEST DE LA TRANSYLVANIE, A CÔTÉ DE TOUT LE PEUPLE ROUMAIN, POUR LA CREATION D'UN ETAT RÉVOLUTIONNAIRE-DÉMOCRATIQUE (23 AOÛT 1944—MARS 1945)

R é s u m é

A l'appel adressé par le Parti Communiste Roumain en septembre 1944, la population qui habitait la zone du nord-ouest de la Transylvanie indifféremment de sa nationalité s'est engagée avec toutes ses forces dans la lutte contre l'armée hitlérienne et contre l'occupation des fascistes de Horthy.

Mobilisées par le Comité régional du Parti Communiste Roumain, dont le siège était à Cluj, et par le Conseil national du Front National Démocratique, les masses populaires de Transylvanie ont fait le preuve d'un véritable héroïsme dans leurs actions pour la réfection de l'économie détruite par la guerre, contre le sabotage et la spéculation illicite, pour la démocratisation de la vie économique, politique et administrative, pour le triomphe de la révolution populaire en Roumanie.

¹⁵ „Scinteia“ din 7 martie 1970.